

נצבים ב

אבל עפ"י צלה"ב:

(א) מנ"ל לרש"י, בפשוטו של מקרא, שנתגלירו? דלכאורה, אדרבה: כשם שמוכן הכרחו של רש"י שה"חוטבי עצים וכו'" אינם מבני ישראל מד" חלקם הכתוב בסוג בפ"ע ולא נכללו ב"כל איש ישראל"י, כן מוכח, לכאור' רה, שאינם גרים, מאחר שגרים כבר חשיב לפני זה "גרך אשר בקרב מחניך"י, וכמפורש בפרש"י עצמו בגמרא*: "מדקרינהו לחוטבי עצים באנפיהו ש"מ לאו בכלל ישראל נינ" הו ולא בכלל גרים כו'".

(ב) מהי כוונת רש"י בכתבו "מלמד (שבאו כנענים כו') ולא קאמר: "כנ" ענים באו להתגליר וכו'?"

(ג) למה מעתיק (בהראי' ממש"כ ביהושע "ויעשו גם המה") גם תיבת "בערמה" — הרי גם בלעדה מובנת וברורה ראיתו?

ב. הביאור בכל זה:

בפשוטו של מקרא מוכח ש"חוטב

א. רש"י בפירושו עה"פ: "טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחוטב עציר עד שואב מימין", מעתיק ה" תיבות "מחוטב עציר" ומפרש: "מל" מד שבאו כנענים להתגליר בימי משה, כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים: ויעשו גם המה בערמה, ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים".

וכתבו המפרשים: שכוונת רש"י היא כמ"ש בתנחומא "מלמד שבאו הגבעונים אצל משה ולא קבלו"י ש" נאמר ויעשו גם המה בערמה וגו' מהו גם המה ללמדך שבאו אצל משה ולא קבלו", היינו: שבפועל לא כרת משה עמהם ברית, אלא ש"נתנם משה — מיד — חוטבי עצים ושואבי מים"; והיינו, שנשארו עבדים לבני"י.

אמנם מזה שרש"י מוסיף (על התנחומא) "שבאו כנענים) להתגליר", ומשמית (הכתוב בתנחומא) שלא קבלו משה, מוכח: שלשיטת רש"י (בפשוטו של מקרא) קבלו משה ונתגלירו בפועל.

- (1) פרשתנו כט, י. וראה תנחומא כאן.
- (2) ילקוט ש"ע פ.
- (3) יהושע ט, ד.
- (4) רא"ב, שפ"ח. ועוד. וראה רמב"ן עה"פ.
- (5) ראה עץ יוסף שם שכן הגירסא הי' נכונה. וכ"ה הגירסא בילקוט"ש.
- (6) ראה עץ יוסף שם.
- (7) וכמו שפרש"י ביבמות (עט, א ד"ה מחוטב).
- (8) ואין לומר שהכוונה שרק "באו כו' להתגליר", אבל בפועל לא התגלירו — כי א"כ הוספת תיבת "להתגליר" מיותרת לגמרי!

- (8) משא"כ "טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך" שלא נכללו ב"כל איש (ולא אשה וטף) ישראל" (ולא גרים*).
- (9) במשכיל לדוד כתב שזהו גופא הכרחו של רש"י "שבאו כנענים וכו'" — אבל זה מתאים לומר רק לפי המפרשים ששיטת רש"י היא שבפועל לא נתגלירו, אבל ע"פ מש"כ בפנים ששיטת רש"י היא שנתגלירו בפועל, הרי הקושיא שבפנים היא על רש"י.

(*) כי גם ע"ד הפשט ישנו חילוק בין בן ישראל לגר, כדמוכה מזה שבכו"כ מצות מפרטת התורה שגם הגרים חייבים בזה. וראה צפע"נ עה"פ.

בכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה", שהם פרטיו של "כל בכור בארץ מצרים" הנאמר לפנ' יי, "ה" גנבה משור עד חמור עד שה" יי. ועוד.

אלא שלפי' קשה: למה מפרטת התורה דוקא גרים אלו ומוציאתם מכלל "גרך אשר בקרב מחניך" — דפשיטא דאין קס"ד להוציאם מן ה" כלל מפני שהתעסקו בעבודות (קשות) אלו? ! ובהכרח לומר שבענין היותם גרים הם בסוג נפרד מ"גרך" (סתם). ומובן ג"כ שסוג נפרד זה בגרים — נתחדש (בסיבת איזה מאורע שאירע) בזמן הסמוך לאמירת משה "אתם נצבים וגו'" — דאל"כ, הו"ל לפרט בתורה דין סוג זה של גרים בכ"מ לפנ' שזכרו גרים בתורה?

לכן מפרש רש"י, דמכיון שמצינו "חבר במקרא" לגרים מסוג מיוחד ביהושע, מסתבר שסוג המיוחד שהי' בימי משה היו כמותם — היינו ש" סיבת הגירות שלהם היתה כעין הסיבה שהביאה להגירות המיוחדת בימי

עציר עד שואב מימין" הם חלק מעם ישראל, כי הרי תומ"י מפרש הכוונה של כל "אתם" הנצבים" (שבהם כל" לים כל הסוגים הנמנים בקרא) שהיא "לעברך בברית ה' אלקיך ובאלתו אשר ה"א כורת עמך היום וגו'", היינו ברית לקיום המצות — ומזה מוכח שה"חוטבי עצים וגו'" או שהם בכלל בני" או שהם בכלל גרים, דא" ל"כ (אלא שהם עבדים וכיו"ב) אין להם שייכות — ע"פ דרך הפשט יי — לעבור בברית של כל המצות.

וכיון שכן, מסתבר שהנם בכלל גרים: א) מהצד השהו שבהם בל' הכתוב: סוגים אלו "וגרך אשר בקרב מחניך, מחוטב עציר עד שואב מימין" נאמרו כולם בל' יחיד, משא"כ ה" סוגים שנמנו לפנ' שבאו בל' רבים. ב) מסגנון ה' "מ(חוטב עציר) עד (שואב מימין)" מוכח שממשיך בזה לפרש פרטים במ"ש לפנ' "וגרך אשר בקרב מחניך" (דאם לא כן, אלא שהם סוגים בפני עצמם לגמרי, הו"ל בלישנא כבהנהו דלעיל: "חור טב עציר ושואב מימין" יי), וע"ד מ"ש יי: "כל בכור בארץ מצרים ח"

(13) אבל אינו דומה ממש, כי: א) שם הרי חושב הסוג היותר חשוב והסוג היותר פחות, וכונתו לכלול בזה גם כל הסוגים שבנתיים, משא"כ כאן, [לכאורה גם כאן י"ל "מן הראשון שבחוטבים עד האחרון שבשור אבים" (ספורנו כאן, וראה גם משכיל לדוד כאן), אבל לפי' גם גבי "ראשיכם גו" הו"ל בחוסי"מ" .. עד .. — שהרי בודאי גם בסוגים אלה יש ראשון ואחרון]. ב) שם הרי כלול ב"מבכור פרעה" .. עד בכור וגו'" כל הבכורים, משא"כ כאן הרי ישנם עוד גרים (הנכללים ב"גורך אשר בקרב מחניך") חוץ מאלו.

(14) שמות כב, ג

(10) על דרך ההלכה ראה בארוכה ב" צפצ"ג הנ"ל, ובהנסמן שם.

(11) אף שמצינו כעין זה: "מאיש עד אשה" מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור" (שמואל א טו, ג וראה ספורנו כאן) — הרי שם כל הסוגים באו בתוספת מ"ם.

(12) בא י"א ה.

(*) מזה מוכח דשייך לשון "מ. עד" אף שאין סוג אחר ביניהם, אבל צ"ל צד השווה ביניהם: איש ואשה — גדולים כו, גמל וחמור — בהמה טמאה.

מטעם זה מדייק רש"י בתחלת ד"ב בורו "חלמד שבאו כנעניים להתגיייר בימי משה" וממשיך לבאר "כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע" — כלומר, מר, שזה שהתורה מפרטת אותם בסוג שונה, כוונתה ללמדנו (לספר לנו) אשר באו כנענים להתגיייר בימי משה כו' (וכו"כ ענינים לא אמרה התורה במפורש, כ"א ברמז), וככל המאור — עזת המסופרים בתורה.

ומכיון שאין פשוט כ"כ, שבתבות ספורות אלו כוונת הכתוב לרמוז על כללות מאורע ולפרטיו, לכן מוסיף רש"י: "וזהו האמור בגבעונים ויעשו גם המה". שמה הוכחה שכבר הי' כגון דא, והיינו בימי משה, שבאו כנעניים להתגיייר; וע"ד האמור כאן "חוטב עציץ ושואב מימך" מפורש גם שם "שנתנם יהושע לחוטבי עצים ושואבי מים — הרי מבין שני ה" פסוקים יחדיו מתברר אופנה המיוחדת של גירות זו, ומבוארת הכוונה במ"ש "מחוטב עציץ וגו'".

אמנם יש עוד להקשות בזה: כש"יראה התלמיד המסופר בגבעונים — שמצינו רש"י — ימצא הוכחה להי"פ, שבימי משה לא הי' מאורע כזה — דאם נאמר שכבר באו כנעניים להתגיייר בימי משה וכו', למא הביא

כתוב "למען אשר לא ילמדו וגו'", היינו שצ"ל ודאי שלא ילמדו גו' ואפילו כשעשו תשובה כו' — מידי ספק לא יצא; משא"כ ב"ולא תתחתן בם" כתוב "כי יסיר את בנך מאחרי וגו'", היינו שצ"ל ודאי שיסיר את בנך גו', ובעשו תשובה כו' הרי אפשר שיהי' גר צדק.

(16) יהושע ט, כא. כג. כו.

יהושע — זה שעמדו בני' לכבוש ארץ כנען — עד"ז בימי משה בזמן שעמדו בני' ליכנס לארץ כנען ע"מ לכבשה, באו אז הכנעניים להתגיייר ולהיות בכלל ישראל. ולפי"ז מובן שבאו להתגיייר ערב היכנסם לארץ כנען, ורק אז נתחדש סוג זה של גרים, ולכן נמנו ונתפרטו (רק) כאן בסוג בפ"ע.

אבל עדיין אי"מ: מאי נפק"מ מאיזה סיבה נתגייירו הרי סו"ס גרים הם ככל הגרים ולמה נמנו בסוג בפ"ע? ואין לומר שבא לשלול קס"ד לומר שאינם נכללים ב"גרך וגו'" — דאיזה טעם ישנו לקס"ד זו? דכי מפני "שבאו להתגיייר בימי משה וכו'" יעלה על הדעת שאינם נכללים ב"גרך אשר בקרב מחניך"?

(15) לכאורה הי' מקום לומר, שכנענים אף שנתגייירו, כנ"ל, חל עליהם איסור "ולא תתחתן בם" (ואתחתן זו, ג), אף שאיסור ד"ולא תחיי כל נשמה" (שופטים כ, טז) לא חל עליהם, כפרש"י (שם, יח) אם עשו תשובה והתגייירו אתה רשאי לקבלם (וראה גו"א כאן).

[שעפ"ז מובן הא שהי' משה רשאי לקבלם — ונוסף ע"ז: ע"פ פשוטו של מקרא חל חיוב ד"ולא תחיי כל נשמה" רק כש"קרב אל העיר להלחם עלי" (ראה בארוכה לעיל ע' 82 ובהגמטן שם), משא"כ בנדו"ד], וכדמוכח לכאורה מזה שבנוגע "ולא תתחתן בם" לא פרש"י דאם עשו תשובה כו' כמו שפ"י בנוגע "ולא תחיי כל נשמה" שלאחריו (ואין לומר שסומך אי"ע על מ"ש אח"כ).

ועפ"ז הי' אפשר לתרץ שלכן נפרטו בפ"ע — לשלול קס"ד שלא נכללו ב"גרך וגו'" מפני שחל עליהם האיסור ד"ולא תתחתן בם", אבל אינו, כי ב"לא תתחתן בם" לא הוצרך רש"י לפרשו: ב"ולא תחיי גו' "

התינת "ישכר", יושבי אוהל וכאז"א בלימוד שלו בתורה, בקיום המצות ובעבודת התפלה, אז בודאי יש איסור של תערובות ה"רבות מחשבות" שלו ותענוגי עוה"ז שלו. אבל "ובולוח", בעלי עסק בשעה שהוא עוסק בעניני "מסחר", כולל באכילתו ושתיתו וכו' ²¹, הרי בזה, מכיון שהוא מטפל בדברים גשמיים, צריך הוא להעזר ולהסתמך במחשבתו, ונוגע שיהי' בזה התענוג שלו, שזה ממשיך הצלחה "בכל אשר תעשה".

וע"ז באה ההוראה בפרש"י "מלמד שבאו כנעניים להתגייר וכו' ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים", שגם "כנעני" (לפי הפי' "סוחר" ²²), צ"ל עבודתו באופן של חוטבי עצים ושואבי מים, כנ"ל.

ואם יחזור ויטעון, שזוהי עבודה קשה ביותר — להגיע למדרגה אשר גם בעניניו הגשמיים צריך לסמוך ולבטוח לגמרי בהקב"ה ולא לערב בהם ממח' ותענוג שלו — עונה ומרמז רש"י "ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים", שהכח ע"ז בא מצד בחי' משה שבכא"א ²³, ולגבי "משה" (ש"ב) נבשמת כא"א מישראל) גם עבודה הנ"ל "מילתא זוטרתא היא".

(משיחת ש"פ נצוי תשכ"ס)

זה "וילונו כל העדה על הנשיאים" ²⁴ בימי יהושע? הרי עשו כהוגן, כמו שעשה משה; ועוד: הו"ל ליהושע לענות להם כן עשה משה?

וליישב זה מעתיק רש"י גם תיבת "ויעשו גם המה" בערומה" — משא"כ בימי משה "באו כנעניים להתגייר" סתם ²⁵, בכוונה גלוי ²⁶, ואין ללמוד מהמאורע שבימי משה שגם יהושע הי' צריך לנהוג כן, ולכן וילונו כל העדה במאורע דגבעונים ולא יכול יהושע להשיב על טענתם שכן עשה משה.

ג. מה"ינה של תורה" שבפרש"י דילן:

ידוע ²⁷ פתגם אדמו"ר הזקן עה"פ "מחוטב עצין עד שואב מימין", "עצין" מלשון עצה, והכוונה שצריכים "לחטוב" ולהסיר את "העצות" שהן ה"רבות מחשבות בלב איש" ²⁸; ו"שו"ב" מימין, הכוונה שצריכים לשאוב את ה"מים המצמיחים כל מיני תע"ג" נוג" ²⁹. אך אפשר ומישהו יטעון:

- (17) שם, יח.
- (18) משכיל לדוד עה"פ. ודלא כהר"ם ופש"ח.
- (19) ולהעיר שביהושע פרש"י: "כמו שעשו בני יעקב בערומה" ! ואולי אפ"ל דכיון "זגם המה" כתוב באמצע — מפרש רש"י: (א) (כאן — הנוגע לכאן) דקאי אלפניו, רבגוף העשיי הי' "גם המה", (ב) דקאי (גם) אלאחריו, דבאופן העשיי היו "גם המה" ובמילא הוכרח לומר שזה כבני יעקב, וצ"ע פרש"י תרומה כה, לד.
- (20) היום יום ע' פס.
- (21) משלי יט, כא.
- (22) תניא פ"א.

- (23) ראה רמב"ם הל' דעות רפ"ה.
- (24) פרש"י וישב לה, ב. (ישע"י כג, ח)
- (25) "כנעני נכבדי ארץ"; (הושע יב, ח) "כנען בידו מאוני מרמה"; (זכרי' יד, כא) "ולא יהי' עוד כנעני בבית ה' צבאות", וראה תו"א ר"פ וישב.
- (26) תניא פמ"ב.

נצבים

מהמאורעות העתידיים לבוא על עם ישראל, ואשר ע"כ נאמר בהם "הברכה" (ודוקא לפני תיבת "הקללה") כי כן יהי' (והי') בסדר המאורעות של בני"ב בבוואם לא"י: דהימים הראשונים יהיו ימי ברכה וטוב לבני ישראל, ולאחר זמן, כשיחטאו, יבוא עליהם היפך הטוב.

(א) סיפור העתידות בא להלן בפ' וילך' (ב) הכתובים דלהלן מפורש שזה סיפור המאורעות העתידיים לבוא לאחר בואם לא"י — לא נזכר שם מענין הברכה והטוב!

ובכלל: הסברא נותנת שקבלת הטוב בעתיד אינו דבר הבא ונאמר למפרע בדרך נבואה — זהטעם: כי הרי זהו דבר התלוי בבחירתו של האדם. וכמפורש בספ"פ "נתתי לפניך היום את החיים גוי' ובחרת בחיים גוי'", וכן מבואר בר"פ ראה (שהתלמיד למדו כבר) "את הברכה אשר תשמעו והקללה אם לא תשמעו וגוי'". ובפ' וילך — אמר משה אח"כ: כי אנכי ידעתי את מריך גוי' שעפ"י מובנת הודאות דוקם חנה.

ולפי"ז מבואר בנוד"ד, שאין כוונת הכתובים לספר עתידות, אלא שבאים להעיד ולהודיע שבאם לא ילכו בני"ב (בבחירתם) בדרכי ה' ואשר בגלל זה יבואו עליהם "הדברים" הלא-טובים — הנה עי"ז עצמו יתעוררו לשוב

א. "והי' כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה והשובות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך גוי' ושבת עד ה"א גוי' בכל לבבך ובכל נפשך".¹

והנה בהמשך הפרשה מובן, שהמכוון בפסוקים הוא שבסופו של דבר ישוב כל אחד מבני"ב בתשובה שלימה לה': היינו שגם מי שעבר על דרכי ה' וכו', הנה עי"ז ישובאו עליו "כל הדברים האלה גוי' הקללה" יתעורר להשיב אל לבו עד שיגיע ל"ושבת עד ה' אלקיך גוי'".

אמנם לפי"ז צ"ל משי"כ "והי' כי יבואו עליך וגוי' הברכה": דהתינה בדבר שהוא היפך הטוב, הוא גורם לשבירת הלב וכו' ומובן שזהו סיבה להתעוררות תשובה: אבל איך יתעורר בתשובה ע"י שתבוא עליו "הברכה"? ומכיון שזה קשה גם בלימוד לפי "פשוטו של מקרא", הרי יש בזה עוד תמי' נוספת: מדוע אין שום רמז לקושי' זו וישובה בפ' רש"י, שענינו ליישב ולבאר כל דבר הקשה והדרוש ביאור במפשוטו של מקרא? וע"כ צ"ל דזה גופא הוכחה שלפי "פשוטו של מקרא" אין מקום לקושיא זו מעיקרא.

והנה א"א לפרש את הכתובים האלו שהם דברי עתידות², בדרך נבואה.

(1) פרשנו ל, אב.

(2) וכפושת הש"ך (עה"ת) והאזה"ח על אתר.

(3) ועי' פי' הרמב"ן כאן.

(4) לא, טז ואילך.

(5) ל, טו.